

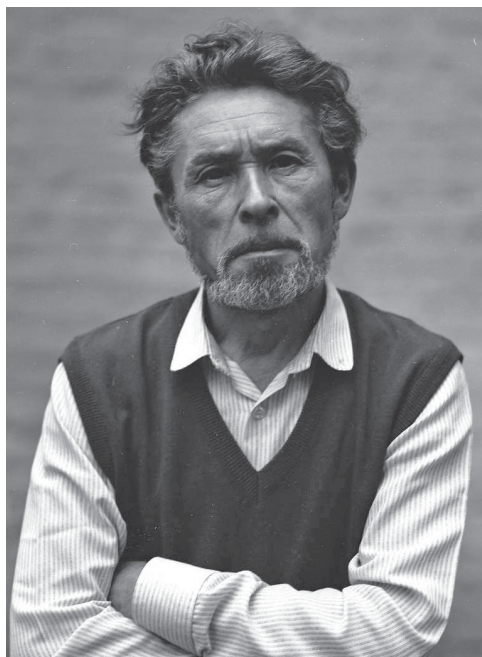
U KUĆI OD PEVANJA

*U kući od pevanja, čas je svetlo, čas tamno,
kao da se našim dahom
nad nama drže
proplanci topline.*

Genadij Ajgi¹

Kada se pojavila prva knjiga izabranih pesama Genadija Ajgija u nas *A sad je vazda sneg* (priredio i s ruskog preveo Milivoje Jovanović. Narodna knjiga, biblioteka „Alfa Lire”, Beograd, 1987), o ovom neobičnom a značajnom pesniku malo se kod nas znalo.

U eseju koji je propratio izbor njegove poezije, priređivač i prevodilac Milivoje Jovanović čitaocima iz više uglova pokušava da rasvetli opus pesnika, koji je i njega, vrsnog znalca, po vlastitom priznanju, dugo zbunjivao i ostavljao u nedoumicama. Odajući priznanje Petru Vujičiću, za njegove prevode stihova ovog pesnika, koje je, kao „malu pesničku antologiju” objavio Treći program radio Sarajeva (1977), profesor Jovanović napominje da je i sam, davne 1964, u *Književnim novinama* objavio prevode nekoliko pesama dotad nepoznatog čuvaškog pesnika.

Genadij Ajgi (1934–2006), rođen u Šajmuržinu u Čuvaškoj autonomnoj republici, već u svom prezimenu Ajgi, nosi neposredno podsećanje na poreklo svog roda, iz paganskih vremena (pravo prezime mu je zapravo Lisin). Otac mu je bio nastavnik ruskog jezika, pa su i selidbe porodice bile česte, što je doprinelo da Ajgi još u detinjstvu upozna čuvaška, tatarska i mordvinska sela. Nakon smrti majke, siromašne i obolele udovice, Ajgi se 1949. godine seli u Moskvu, gde radi u Književnom institutu „Gorki”, što je doprinelo njegovom boljem upoznavanju sa ruskim, ali i drugim evropskim pesnicima. U narednom periodu, Ajgi prelazi na mesto saradnika Muzeja Majakovskog, gde se sretao sa delima značajnih slikara i ilustratora,

¹ Ajgi, Genadij. (2024). *Naklon – pevanju*. „Sto varijacija na teme narodnih pesama Povolozja”. (Nikola Vujičić, prev.). Priboj: Udruženje za očuvanje baštine „Dijak”.

što je proširilo njegove pesničke percepcije i unapredilo smisao za vizuelnu dimenziju pisane reči.

Po savetu Pasternaka, Ajgi piše na ruskom jeziku i pesme na ruskom, oblikovane u jedinstvenu *Knjigu života*, pojavice se u Kelnu 1975. i u Parizu 1982, a izbori iz njegove poezije objavljeni su na češkom, slovačkom, nemačkom, mađarskom. Čitaoci tako počinju da upoznaju Ajgija kao evropskog pesnika. Ujedno, i kao značajnog priređivača i prevodioca poezije evropskih kultura – mađarske, poljske, italijanske – a njegov izbor iz francuske poezije (*77 pesnika od Vijona do Iva Bonfoa*) u antologiji *Francuski pesnici XV–XX veka* (1968) dobio je i značajno priznanje – nagradu Francuske akademije.

Afirmaciji čuvaških pesnika doprinosi njegova antologija iz 1986. objavljena na italijanskom (u okviru programa Uneska), uz kraću verziju, objavljenu 1985 na mađarskom (izbor poezije sedmorice čuvaških pesnika).

Profesor Jovanović u pogovoru knjige izabranih pesama napominje da se dugo nije snalazio sa Ajgijevim „kodom”: no njegov seriozni prohod kroz Ajgijevo poetsko delo, koje obuhvata tri decenije pevanja, uz uvide u recepciju koje je Ajgi imao u stručnim tumačenjima drugih znalaca (između ostalih, Karla Dedecijusa, velikog poznavaoa i poklonika ruske književnosti i Ajgijevog prevodioca na poljski), kao i uz sagledavanje Ajgijevih interesovanja za slikarstvo (o čemu svedoče, posebno, pesme i posvete Maljeviču) ili podsticajna delovanja drugih autora (posvete na početku njegovih pesama – Pasternaku, Hlebnjиковu, Paulu Celanu, Reneu Šaru, Ivu Bonfou, Hlebnjиковu – a među citatima koji su poslužili kao moto naći će se i Andrićev). Sve je to, u posebnim dimenzijama koje se otvaraju, uticalo na Ajgijev prividno jednostavan, u samoj suštini složeni pesnički kod, koji se kretao od čuvaških, mitopoetskih izvora njegove simbolike, preko podsticajnih delovanja prvih uzora (Majakovski, Bodler, Niče, Pasternak), do poetičkih orijentira vlastitog kova. Kako piše profesor Jovanović, za Ajgija „[p]esničko stvaranje je sakralni čin u oblasti tragičkog, 'jedan od oblika ispoljavanja samog života'; u isti mah, to je jedina sfera u kojoj je stvaralac slobodan i u kojoj može da učestvuje u 'stvaranju sveta'", ponirući u tajnu postojanja, i novi opseg prvog, zadanog hijeroglifa, koji saopštava drevnost, ali koji trajno živi, u zapisima umetnosti, jer živi, podjednako, u stvarnosti, i u onome ko stvara. O egzistencijalnoj povezanosti čoveka i „čudesne” prirode, kako piše profesor Jovanović, on svedoči negde „na granici sna i jave”, i taj mitopoetski doživljaj otkriva beskonačni trag, uverenje da dvojnosti nastajanja, sveta i reči, nema kraja.

Upravo tim izvorima vraća se Ajgi u svojoj knjizi *Naklon – pevanju*. Hronološki, *Sto varijacija na teme narodnih pesama Povožja*, pokriva dvanaest godina Ajgijevog pevanja (od 1988. do 2000). Posvećene ćerki Veroniki, i zavičaju, ove pesničke minijature kao da izviru iz mnogih, najsuptilnijih trepeta prethodnog pevanja, gde je zavičajnost višesmislena, ujedno i neprolazna životna čežnja, odgovor onom strahu, drevnom i uvek živom, da i on, neimenovani pojedinac, sazdan od reči i pesme, okrenutih zavičajnosti čoveka i sveta, ne bude „zaturen” u beskraju i svim neprebrojivim nepoznanicama zavičaja.

Ajgijev pesnički postupak iznenađuje svojim pristupima pesmi. Jer i ove minijature postavke u četiri stiha, kao i celine, izmiču svakom kanonu, iako se u prvi mah čini da su sazdane da mu budu odgovor.

Paradigme u pesničkom jeziku Ajgija u isto vreme su paradigme postojanja, čistoća „beline” koju Ajgi uvodi i čuva u ovoj knjizi izabranih pesama, koja nije drugo do najosetljivija prozirnost vidljivog nasluta transcendencije, što se spušta kao „nežni um na sneg”, i kao najava Tvorca – jer tu se „bog približio svom postojanju”, u tihosti i prosvetljenju, i najlepšem iskaznom prožimanju stihova cele knjige, priziva Prisustva, što dobija svoj odgovor i u naslovu pesme „A sad je vazda sneg”, i čistom poetskom odušku: „o Bože, opet sneg / duša i sneg i sjaj”.

Tako i lajtmotivsko „Čudo prozora”, iz zbirke izabranih pesama u knjizi *Naklon – pevanju* dobija nove vizure – nove prizore, ističući svoja značenja upravo sažetom lirskom formom. Kao da je bela zastavica iz pesme posvećene Maljeviču – nikako, i nikad u znaku predaje, već osvajanja novog značenjskog prostora – preneti, kao kreativni poriv i potez, u ovu „zavičajnu” liriku.

Nizovi Ajgijevih minijatura nalikuju nizovima stanci jedne posebne, višeznačne celine, koja bi se mogla nazvati *kantata lirika*. Klasična kantata najčešće je određena kao „svetovna”, ili „duhovna”, mahom pisana za izvođenje u više glasova.

Postavka svake od Ajgijevih stanci, međutim, afirmiše jedan glas – on pripada pojedincu, mladoj ženi, čoveku, povratniku u zavičaj, ili starosedeoocu, onome ko upravo na tom *mestu* i tom *ovde*, ispunjenim pojedinačnim i kolektivnim radom, snovima, sudbinama, označava u isto vreme i disanje i funkcionisanje zajednice. Svaki pojedinačni glas sudeonik je, u prvom redu, one svetovne kantate, stvorene da ga, na podsticajnoj formuli narodnog pevanja, upiše u viši red, umetničkog oglašavanja.

Upravo taj spoj, naoko neobičan, potka je zbirke varijacija – jer variranja formule običnosti i uzvišenosti, zapravo puta ka uzvišenijem, trajnijem postojanju – jednostavnim činom, delanjem, koje u jednom polju minijaturne pesme, kratkoveku sudbinu ispunjava, i greje, u drugom pak uzvisuje u *blistavost* (gotovo lajtmotivski istaknutu), u viši poredak – u trajanje.

Stihovi prvog ciklusa Ajgijeve knjige nastavljaju *prohod kroz polje života*, u kojima je, u pesnikovoj viziji, zanavek ispisana, ali i u biće upisana, svaka vlat:

*Ovim poljem ćemo proći
s jednog na drugi kraj,
svaku laticu svake bele rade
podižući.*

I samo nestajanje nosi u Ajgija tragove, oblike pamćenja, negde u drugim prostorima jer „crte – obrisi / svetlucaju, nepovezani u poljima i šumama – / na licima, ramenima / praunuka i unuka tvojih”. Jer ispunjenost „na vidljivom mestu” – Ajgijevih poljâ, noseći sa jedne strane pohvalu životu – u suštini prerasta u zahvalnost tvorbi, i Tvorcu:

*I tamo, gde smo stajali,
neka ostane
svetlucanje – naše
zahvalnosti.*

„Sve je u belom”, tamo, gde se čini da sve je nestalo, „pokošeno”, u „zlatu raži”, gde leže „razbacani srebrnasti krugovi”. Plamti život, i oglašava se na samosvojan, ajgijevski način: „I, na kraju, / kleknuo sam nasred polja, / ne zato što mi je umorna, / već zato što mi je gorela, duša”.

Jer, „U kući od pevanja, čas je svetlo, čas tamno / – „kao da se našim dahom / nad nama drže / proplanci topline”.

Ispisani *oblicima nestalog*, i samim dahom, Ajgijevi stihovi ulaze u predele koji se iskazuju drugim tonovima i oblicima, oslobođeni suviška deskripcije, samotumačenja, kao neposredni, i pesniku najbliži, i u egzistenciju ugrađeni, najautentičniji, prvotni oblici postojanja, sažeti u Logos–Reč.

„Najčešće stihove osećam 'liturgijski', možda ih tako vidim i pred sobom – još neizgrađene na papiru i ne podignuvši se sa njega. A u liturgiji deštuje i napev i Reč–Logos i 'duševna' intonacija – gotovo nemi razgovor! – a znaci u njoj su nevidljivi ('duhovni') i vidljivi ('ritualni') – [...] zapravo: kao opšti oblik nekakvog književnog 'hrama' koji se i sam javlja kao jedan opšti znak koji svetluca, više 'konkretnim' unutrašnjim znacima svog sadržaja”, rekao je pesnik u jednom od retkih obraćanja našim čitaocima, u razgovoru sa Nikolom Vujčićem.² A upravo svet detinjstva, kome se vraća u svojim stihovima, svojom maštovnošću, spontanom afirmacijom „tvoračke snage”, potvrđuje i ono najbitnije stvaralačko opredeljenje Ajgija, „obdarenost čarolijom” koja je neposredan dodir sa suštinama, mesto gde se smisao gradi, tvoračkom energijom, nadahnjujući maštu, i podstiče da se stvaranjem gradnja uzdigne u čudo postojanja, i ne izgubi u šumoru sveta.

Zbog toga se čini da je svaki tračak detinje, ili rane memorije, u Ajgijevim minijaturama, iz tog malorekog izrečenog blaga već prepušten drugom ili još rečitijem i više značajnijem poimanju *tišine*.

„U detinjstvu mi smo više imali poverenja prema svetu”, kaže pesnik, „on je sa svojom otvorenošću za nas zaista bio Svet-Univerzum.” „[M]i smo u *poimanju sveta* (a ne u znanjima) neverovatno suzili svet-kao-vasionu, pretvorivši ga u mali svet-bazar, ne širi od 'ovozemaljske orbite'. Nije li istina da se baš u 'kosmičkom veku' sve više lišavamo osećanja *kosmičnosti*, osećanja Sveta-kao-Univerzuma”, kaže pesnik, postavljajući tako, u isti mah, linije razgraničenja spram „moderne umetnosti”.

Na snažan, i svoj lirski način, Ajgi u ovom razgovoru akcentuje zadatak pesnika, u datom trenutku, ali istovremeno, čini se, uvek. „Biti na 'straži' pored takvih darova sveta, ne propuštati ih pored vlastitog opažanja, prenositi ih 'pesničkim' oblicima drugima – sve je to, po meni, sadašnja obaveza pesnika prema ljudima koji vole stihove.” I neizbežno, dotiče se i pitanja o tokovima savremene poezije, na jasan poetički način: „Imao sam više puta priliku da govorim o vezi svog pesničkog rada i ruskog futurizma. Pritom ja sam uvek isticao (a ističem i sada) da presudni period u mojoj poeziji smatram pre majevičevskim nego baš tu vezanost za futurizam.”

„U stvari Umetnost igra ogromnu ulogu u izgradnji života i ostavlja izuzetno lepe forme za čitave milenijume. Ona ima sposobnost, tehniku, koje ne mogu da dostignu ljudi na čisto materijalnom putu traganja za dobrom zemljom. Zar nije zadivljujuće što umet-

² „Razgovor na odstojanju”, *Književna reč*, br. 285, 25. IX 1986.

nik četkicom i dletom stvara večne stvari, stvara ono što ne mogu da stvore tehničke dosetke utilitarne mehanike!” – kaže, između ostalog, u svom bazičnom teorijskom tekstu Kazimir Maljevič („Suprematizam”, 1927).

Nema, dakle, stvari u čisto utilitarnom obliku, i nema stvari koja bi se mogla tako čvrsto postaviti da ne bi mogla da se uspostavi „Umetnost u njenom čistom osećanju”.

Uz specifičan, reklo bi se maljevičevski „element izraza” i, zahvaljujući njemu, spoznaje različitih postojanja, otuda nastaju Ajgijevi spojevi različitih upamćenih prizora, njihove raznolikosti, kojima su na malenom prostoru „kvadrata” njegovih stanci od četiri stiha, ispisane postojeće različitosti, kao i one do kojih slobodni pesnički sentiment vodi svakom pesmom, godišnjim ili životnim dobima, nagoveštenim spojevima zemnog i nebeskog – uz pun odraz pesničke virtuoznosti u osmišljavanju „elementa izraza”.

Stoga je bilo potrebno izmaći „svetu-bazaru”, biti van one, kako u intervjuu kaže Ajgi, „zvanično komunikativne reči”, ili „kanonizovanih struktura”, upravo *bitnom rečju*, u slobodnom prostoru stvaranja.

Ako je detinjstvo, za Ajgija, onaj prostor zauvek upamćene slobode, onda bi se moglo reći da je i „detinjstvo sveta”, koje je, u slobodi bezgraničja mašte i delanja, sačuvano u narodnom stvaranju, onaj inspirativni izvor koji osećanjem kosmičnosti stvara svoju modernost koja korespondira sa Ajgijevim „varijacijama na teme čuvaških narodnih pesama” – ali i osećanjem „Sveta-kao-Univerzuma”.

Prostor je to jednog posebnog doma, ispunjenog svetlošću, čak i kad se prelaze basamaci tame: „Dugo te nema ali tvoje crte – obrisi / svetlucaju, nepovezani, u poljima i šumama – / na licima, na leđima, ramenima / praunuka i unuka tvojih”.

Upisana u postojanje, sa posvetom „vremenu većem od onoga u kome živimo”, „Kuća od pevanja” iz zbirke minijatura, tako postaje ona priželjkivana, slućena i duboko prosećana „domovina života”, što povezuje sve faze i sve oblike i težnje Ajgijeve umetnosti stiha.

Ovom knjigom, i svojim pevanjem, Ajgi postavlja i pitanje umetničkog, poetičkog snovanja. Pitanje može li se takav poetski cilj obistiniti, ili je on tek san. Ili drugačije rećeno, odakle proistiće ako ne iz sna.

Poetički i poetski san se prelivaju u jedan, jedinstveni. Jer, treba naglasiti još jednom, po Ajgiju, može se reći da je *suština* čoveka u svetu – *reć u njemu*, ili još taćnije – u svetu je Čovek-kao-Reć. Upisana u postojanje, sa posvetom „vremenu većem od onoga u kome živimo”. Takvo osećanje same pesnićke reći otvara poeziju kao Univerzum u kojem bi „prostore ljudi zamenjivali / samo prostori života / u svim vremena”, kako stoji još u ranoj Ajgijevoj poeziji („Ovde”, 1958, *A sad je vazda sneg*).

Knjiga *Naklon – pevanju* to specifićno pesnićko blago ćitaocu poverava i uz dodatak, koji nije objavljen u ranijem, prvom izdanju ove knjige u nas (KOV, 2012). Misli, sentence, fragmenti, sakupljeni pod nazivom „San-i-poezija” („Nepovezane beleške”, 1975), u spektrima najrazlićitijih lirskih intonacija prenosi pesnikovo uverenje da je poezija najneposredniji i najotvoreniji razgovor sa ćitaocem, upravo zahvaljujući fenomenu sna. Filozofski, sanjarski, u sopstvenoj slobodi, „tihi plamen sna”, proćizma ove redove, povezujući moćda tako i sve što je Ajgi napisao. Dajući poćetni, i krajnji smisao znaćenju stiha,

ne lakog njegovog dopiranja do najskrovitijeg kutka pesnikove, ali i čitaočeve intime – čemu, sada kod nas, posebno doprinosi posvećeni i suptilni prevod Nikole Vujčića.

A ponad svega, stoji pokroviteljsko smeštanje čovekovog sveta u prostor veći od nje-ga samog.

Jer postoji, taj „San svet. San – možda Vasiona... Ne samo sa svojim Mlečnim putem, nego i sa malom zvezdom na rubu tvog sela, koju, možda, vidi tvoja duša”.